

VÄRDEBESKRIVNING

Område av riksintresse för naturvård i Västra Götalands län

Datum: 2022-11-25

Områdesnummer: NRO 14 122

Områdesnamn: Göta och Nordre älvs dalgångar

Kommun: Trollhättan, Lilla Edet, Ale, Kungälv, Göteborgs kommun

Kartblad: 7B SV, SO, NO, 8B S0, NO

Area: 8314 ha

Naturgeografisk region: 21a Sydvästra Sveriges kuperade barr- och lövskogslandskap, Dalslandsområdet.

Kust/havsregion: -

Regionindelning för sjöar och vattendrag: Huvudavrinningsområde 108 Göta älv

Agrara kulturlandskapsregioner: -

Landskapsform: Sprickdalslandskap

Riksvärde:

Landskapstyp	Naturtyp	Vegetationstyp	Arter	Geologi
Geovetenskap				Överskjutning, Förkastning, sprickdal, skredärr
Vattendrag	Älvdal		Fauna	
Odlingslandskap	Naturbetesmark, strandäng, sumpskog, bergsbrant, ädellövskog		Flora	

Värdebeskrivning: Mäktig sprickdal som visar på älvdals utveckling. I norra delen är det brant topografi, kanjonbildning och utpräglad ravinlandskap med mångformig skredmorfologi, särskilt utmed Slumpåns dalgång. Ravinlandskapet kring Slumpåns mynning är utpekade i den nationella bevarandeplanen för odlingslandskapets natur- och kulturvärden. I Sollumsån finns en av länets främsta lokaler för reproducerande flodpärlmussla. Sollumsån bedöms vara mycket bevarandevärd och omfattas av flera skyddsformer. Särpräglad flora finns i kanjonens branter. I dalgången finns värdefulla geologiska lokaler gällande terrängformernas bildning.

På sträckan mellan Trollhättan och Intagan utgörs dalgången av en djupt inskuren kanjon som härrör från ett forntida mycket mäktigt vattenfall. Av särskilt värde är avsnittet från Intagan till Slumpåns nedre lopp och mynning där det finns på olika typer av raviner och skredärr, bland annat skredärret efter det stora skredet vid Intagan 1648. Utifrån ett geologiskt perspektiv i landskapet så kompletteras dessa vetenskapliga objekt av älvens flackare lopp i den nedre delen.

I södra delen av riksintresset, nedströms Llödose, är det flackt landskap med översvänningsplan och uppstickande bergknallar. Här finns representativt odlingslandskap med lång kontinuitet och stort inslag av naturbetesmark. Växtsamhällena är bitvis art- och individrika, med arter som backsmörblomma, kärresälting, havssälting, vattenstånds och backsmultron. Strandängarna, maderna och älven är av stor betydelse för häckande och rastande våtmarksfåglar.

Solbergsån utgör ett mycket viktigt reproduktionsområde för havsöring och har fina lek- och uppväxtområden i stora delar av sin sträckning. Reproduktionsområdena är långa och sammanhängande med optimala förhållanden för havsöring. Flodpärlmussla har funnits tidigare i vattendraget och har återplanterats.

Göta älvs läge är även viktigt flyttningsstråk för många fågelarter. Särskilt värdefulla lokaler är våtmarksområdena vid Marieberg, Stora Viken och Äskekärr. Göta älv med biflöden är viktiga som vandrings-, lek- och uppväxtområden för flera fiskarter.

Huvudkriterier: A, C, D

Förutsättningar för bevarande: Göta och Nordre älv och dess dalgångar är starkt påverkade av mänsklig aktivitet. Vid bedömning av påverkan behöver hänsyn tas till kumulativa effekter, då dessa effekter ofta blir mycket stora. Det ska även eftersträvas så långt som möjligt att behålla områdets gröna infrastruktur med ett varierande landskap med naturliga miljöer, trots den stora antropogena påverkan.

Områdets värden påverkas negativt av bland annat minskad eller upphörd jordbruks-/betesdrift skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, nydikningar, bebyggelse, täkt, luftledning, vägdragningar, kulvertering eller förändringar av vattendragens sträckning eller bottenprofil, erosionsskydd, vandringshinder, vattenreglering, vattenuttag, utsläpp av förorenade ämnen, hantering av förorenade områden från nedlagda eller pågående verksamheter, punktutsläpp från industrier och reningsverk, dagvatten, olyckor med kemiska produkter, överfiske och inplantering av främmande fiskstammar samt skogsavverkning längs vattendragen.

Våtmarker och vassområden bibehålls för fågellivet och växtligheter. Vandringsvägarna för lax och havsöring bibehålls och förbättras. Vattenkvaliteten i Göta älv fortsätter att förbättras. Fortsatt jordbruk med åkerbruk, naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement. Restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker för bete eller slåtter.

Inom Göta älvs åtgärdsområde finns en risk att föroreningar och miljögifter kan komma till vattnet från äldre förorenade områden eller från pågående verksamheter. Det beror bland annat på utsläpp från reningsverk, förorenade sediment och

dagvatten. Dessutom hanteras stora mängder kemiska produkter som skulle kunna förorena vattnet i avrinningsområdet vid en eventuell olycka.

De flesta biflödena till Göta och Nordre älv har problem med övergödning. Åtgärder som kan minska övergödningen är bland annat att anlägga skyddszoner, våtmarker och minska näringstillförseln från enskilda avlopp. Delar av biflödenas strandzoner har försvunnit eftersom den är uppodlad eller har bebyggelse. Detta gör att de naturliga livsmiljöerna för fiskar, smådjur och växter har minskat eller är försämrade.

Säkerställande: Inom riksintresseområdet finns strandskydd, landskapsbildsskydd och flertalet naturreservat.

Följande Natura 2000-områden finns inom området:

SE0530115 Sollumsån, SE0530118 Brattorpsån, SE0520180 Lysegården östra, SE0520035 Göta älv-Nordre älvs dalgång, SE0520043 Nordre älvs estuarium och SE0520056 Nordre älv-Tomtebacken.

Områdets huvuddrag:

Geologi och morfologi

Götaälvdalen är en utpräglad sprickdal med oregelbundna dalsidor. Mellan Trollhättan och Hjärtum samt mellan Älvängen och havet är dalsidorna välutvecklade. Kännetecknande är dalgångens beroende av berggrundens spricksystem. Från utloppet ur Väneren följer älven berggrundens allmänna nordost-sydvästliga riktning. Göta älv är landets vattenrikaste älv med hög medelvattenföring. Berggrunden är ofta uppspjälkad i större och mindre enheter, vilka på många platser till stor del framstår som isolerade berg. Här och var sticker dessa upp ur dalbottens sediment. Höjdskillnaden mellan dalbotten och de omgivande höjdområdena är genomgående omkring 100 meter. Då de lösa avlagringarnas mäktighet i dalgångens södra delar uppmätts till mer än 100 meter uppgår nivåskillnaderna i berggrunden ofta till mer än 200 meter. Lermäktigheten, lagerföljden, landhöjningen och de morfologiska processerna vid skredärren och raviner samt den nutida älvfåran bidrar till landskapets utseende i Götaälvdalen.

Efter ett samlat lopp från Väneren till Kungälv med falltrösklar vid Vargön, Trollhättan och Lilla Edet delar sig älven vid Kungälv i två grenar. De båda grenarna omsluter Hisingen. Den norra grenen, Nordre älv, är vattenrikast.

Norra delen

I den norra delen, mellan Trollhättan och Lilla Edet, har den gamla fjordbotten genom landhöjningen, höjt sig över havsytans nivå och högt över älvens nutida vattenyta. På denna sträcka har älven skurit sig ner i leravlagringarna och utbildat en djup och relativt trång fåra med strandbrinkar på upp till 20 meters höjd. Inom denna del av Götaälvdalen har utbildats en mycket markant och särpräglad morfologi med höga strandbrinkar, raviner och skredärr. Ingen annanstans i landet är den skredmorfologi så välutbildad som i Göta älvs dalgång. Även i Slumpåns dalgång finns skredärr och ravinsystem.

Södra delen

Söder om Göta ändras dalgången karaktär. Strandbrinkarna blir lägre och dalbotten har bibehållit sin ursprungliga sedimentationsyta. Även inom detta avsnitt finns skredärr här och var, men de dominerar inte landskapet på samma sätt som i norra

delen. Inom vissa delar av Göta älvs nedre lopp har sedimentationsytan ännu inte höjt sig helt och hållet över havsytans nivå. Där finns fortfarande översvämningssplan, där vassvegetationen breder ut sig. Exempel på översvämningssplan finns mellan Bohus och Älvängen. Älvdalens botten utgörs av finkorniga jordar och brukas som åker. Beroende på om underlaget utmed dalsidorna består av berg, rasmaterial eller lerjordar har ett flertal olika naturtyper utbildats, från hållmarker till torrängar och tallskogar med inget eller mycket tunt jordtäckte och från relativt artfattiga hedekskogar till rika ädellövskogar.

Flora och fauna

Utmed älvens låglänta delar finns flera stora strandängar och vassområden med ett rikt fågelliv och en intressant vegetation. För fågellivet har dalgången främst betydelse som rastlokal och flyttstråk, men betydelsen är även stor som häcknings- och ruggningslokal. Göta älv fungerar idag som vattentäkt för mer än en halv miljon människor, och är en viktig vandringsled för lax och havsöring till reproduktionsområden i de många biflöden som finns till Göta älv. Biflödena Brattorpsån och Sollumsån är av avgörande betydelse för laxreproduktionen i området. Vanliga vegetationstyper är bland annat högstarräng, gräslågstarräng och tuvåtelfuktäng. Växtsamhällena är bitvis art- och individrika, med arter som backsmörblomma, kärresälting och backsmultron.

Anmärkningar: Flera av värdekärnorna inom området är skyddade enligt 7 kap miljöbalken. Inom Natura 2000-områdena kan i princip alla nytillkommande avsiktliga åtgärder och verksamheter behöva prövas. Grunderna för områdenas Natura 2000-status sammanfaller med riksvärdena för riksintresseområdet. Delar av området berör även av riksintresse för friluftsliv och kulturmiljö.

Referenser:

- Länsstyrelsen 1976: Natur i Älvsborgs län. s 318, 327, 330–332, 338, 340–346, 355, 356, 360.
- Arvidsson, B. 1977: Ornitologisk inventering av våtmarksbiotoper i Göta älvs dalgång. Länsstyrelsen i Älvsborgs län 1980:3.
- Bergqvist, E. 1976–77: Göta älvs dalgång (geovetenskapligt underlagsmaterial för planering av landskaps- och naturvård i Göta älvs dalgång i Älvsborgs län). Länsstyrelsen i Älvsborgs län 1984:3.
- Göta älvs vattenvårdsförbund: Rapporter avseende vattendragskontroll. Årsredovisning.
- Lundh, J. 1985: Laxbeståndet i Göta och Nordre älv med biflöden. Fiskenämden. Länsstyrelsen 1994: Värdefulla odlingslandskap i Älvsborgs län. Länsstyrelsen i Älvsborgs län 1994:5.
- Länsstyrelsen 1996: Ängar och hagar i Ale och Lerums kommuner. Länsstyrelsen i Älvsborgs län 1996:4.
- Naturvårdsverket 1996: Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet. Stockholm.
- Fredén, C. 1984: Beskrivning till jordartskartan Vänersborg SO. Sveriges geologiska undersökning, ser. Ae nr 48.
- Fredén, C. 1986: Beskrivning till jordartskartan Göteborg NO. Sveriges geologiska undersökning, ser. Ae nr 40.
- Fiskeriverket, beslut 1988-04-11: Rörande Områden av riksintressen för yrkesfisket, områden av särskilt intresse för fritidsfisket samt områden av särskilt intresse avseende arter och stammar av fisk.

Stenström, J. 1997: Naturinventering Trollhättan: Göta älv, Ryrbäcken, Brandsbo-
Öresjö. Trollhättans kommun och Länsstyrelsen.
Trollhättans stad, 2016: Naturvårdsplan.